

Puhetta katsomuksista

Kehittämistehtävä

Väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisy koulussa 8 op

Helsingin yliopisto/Opetushallitus

Milla Jurva & Sanna Rinkinen

20.4.2018

Sisällysluettelo

Taustaa	2
Katsomusaineet lukion opetussuunnitelman perusteissa.....	2
Dialogi ja osallisuus – teoreettinen katsaus	3
Lähteet.....	4
Käytännön toteutus.....	5
Ennakkotehtävä ennen harjoitusta	5
Varsinainen harjoitus.....	5
Liite 1: KYSYMYKSET TIEDONHAKUTEHTÄVÄÄ VARTEN	8
Liite 2: VÄITTÄMIÄ DIALOGIHARJOITUSTA VARTEN.....	10

Taustaa

Katsomusaineet lukion opetussuunnitelman perusteissa

Lukion opetussuunnitelman perusteissa lukiokoulutuksen tavoitteeksi mainitaan muun muassa opiskelijan identiteetin, ihmiskäsityksen, maailmankuvaan ja -katsomuksen rakentuminen. Lukiossa opiskelija pohtii paikkaansa maailmassa ja harjaantuu “ymmärtämään elämässä ja maailmassa vallitsevia monitahoisia keskinäisriippuvuuksia sekä jäsentämään laaja-alaisia ilmiöitä”.

Yksi lukiokoulutusta ohjaavista arvoista on *sivistys*. Sivistykseen katsotaan kuuluvaksi “taito ja tahto käsitellä inhimillisten pyrkimysten ja vallitsevan todellisuuden välisiä ristiriitoja eettisesti, myötätuntoisesti ja ratkaisuja etsimällä”. Opetuksen tehtävänä on kehittää opiskelijoiden arvo-osaamista sekä edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta, hyvinvointia ja demokratiaa tukemalla opiskelijoiden osallisuutta, toimijuutta ja yhteisöllisyyttä. Tämän kehittämistehtävän tarkoituksena on vastata etenkin näihin tarpeisiin.

Kehittämistehtävämme on suunniteltu toteutettavaksi eri katsomusaineiden yhteistyönä.

Katsomuksellisen ja kulttuurillisen yleissivistyksen kartuttamisen ja uskontoon liittyvän tiedonhankinnan ohella elämäkatsomustiedon ja uskonnon opetuksen yhteisiä tavoitteita ovat oman katsomuksen ja identiteetin rakentaminen, jäsentäminen ja arvioiminen ja näiden tavoitteiden tukeminen.

Opetussuunnitelmasta molempien katsomusaineiden tavoitteista löytyy myös valmius toimia vastuullisena ja aktiivisena kansalaisena. Tehtävämme ytimessä on opetussuunnitelmassa korostettu oman ja muiden katsomusten järkiperäinen reflektointi sekä katsomusrajoja ylittävien keskustelu- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen.

Tavoitteena on myös kehittää keskustelu- ja vuorovaikutustaitoja soveltaen niitä sellaisten kysymysten käsittelyyn, joissa erilaiset näkemykset tulevat esille.

Dialogi ja osallisuus – teoreettinen katsaus

Tehtävämme tausta-ajatuksena on dialogin rooli sekä itsessään arvokkaana toimintatapana että osallisuutta kehittävänä opetusmenetelmänä. Tehtävä koostuu enimmäkseen dialogisista kokonaisuuksista, joissa dialogia käydään sekä pienryhmissä, pareittain että ison ryhmän kesken. Taustateorianä käytämme dialogisen opetuksen ja kriittisen pedagogiikan teoriaa Vuorikosken ja Kiilakosken artikkelin mukaan sekä osallisuuden teoriaa Nivalan ja Ryytäsen mukaan.

Osallisuutta voi jäsentää kolmen ulottuvuuden avulla. Nivala ja Ryytänen korostavat yksilön olevan osallinen yhteisössä, kun hän on osa yhteisöä, toimii osana yhteisöä ja kokee olevansa osa yhteisöä. (Nivala & Ryytänen 2013, 26.) Harjoituksemme tähtäävät etenkin kahden viimeisen kohdan - osallistumisen ja yhteisöön kuulumisen tunteen - kehittämiseen dialogiharjoitusten avulla. Tavoitteena on myös nostaa esille erilaisten katsomusten näkökulmia ajankohtaisiin kysymyksiin.

Tavoitteenamme on sokraattisen dialogin hengessä mahdollistaa sosialisaaion myötä perittyjen käsitysten kriittinen koettelu. Opettajan rooli ei ole tehtävässämme olla oikeiden vastauksien antaja vaan avoimen katsomuskeskustelun mahdollistaja. Tämä vaatii opettajalta oman aseman ja puhettavan reflektioimista.

Kiilakoski ja Vuorikoski nostavat artikkelissaan *Dialogin lupaus ja rajat* esille dialogin haasteita opetusmenetelmänä. Koulumaailman olosuhteissa haasteina voivat muun muassa olla opetusryhmien heterogeenisyys, joka näkyy osallistujien erilaisuudessa ja erilaisissa lähtökohdissa, keskustelutilanteiden valtasuhteet (kuka voi puhua ja ketä kuunnellaan), opiskelijoiden väliset erilaiset vapaa-ajan suhteet sekä opetustiloihin liittyvät käytännön asiat kuten istumajärjestys. (Kiilakoski & Vuorikoski 2005, 323-324) Tehtävien rakenteessa pyrimme huomioimaan nämä haasteet ja antamaan vinkkejä opettajille turvallisen keskusteluympäristön luomiseen.

Lähteet

Kiilakoski, Tomi & Vuorikoski, Marjo (2005). *Dialogin lupaus ja rajat*. Kiilakoski, Tomi, Tomperi, Tuukka & Vuorikoski, Marjo (toim.) *Kenen kasvatus - Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus*. Tampere: Vastapaino

Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna (2013) *Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia*. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2013, vol. 14. Haettu osoitteesta:
<http://www2.uef.fi/documents/1381035/2330652/NivalaRyyn%C3%A4nen2013.pdf>

Opetushallitus (2015) Lukion opetussuunnitelman perusteet. Haettu osoitteesta:
http://www.oph.fi/download/172124_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2015.pdf

Käytännön toteutus

Harjoituksen voi toteuttaa kahden tai useamman katsomusaineen kurssin yhteistyönä. Parhaiten tehtävä sopii uskontojen ja elämäkatsomustiedon 1. kursseille. Tarvittaessa harjoituksen osallistujat jaetaan pienempiin ryhmiin siten, että kussakin ryhmässä on eri katsomusaineiden opiskelijoita.

Tehtävää varten tarvitaan avointa lattiatilaa ja liikuteltavia tuoleja tuoleja. Liitteet 1 ja 2 sisältävät materiaalia tehtävää varten. Harjoitukseen kannattaa varata aikaa vähintään 75 minuuttia (kohdat 1—5). Tehtävä sopii myös katsomusaineiden 1. kurssien kokoavaksi tehtäväksi, jolloin siihen voi esimerkiksi kurssin päättöpäivänä käyttää aikaa useamman tunnin.

Ennakkotehtävä ennen harjoitusta

Perehdytään

1. omaan katsomukseen ja sen näkymiseen omassa elämässä
2. muihin katsomuksiin.

Ennen harjoitusta opiskelijoilla on hyvä teettää tehtävä, jossa he kuvailevat omaa katsomustaan perusteellisesti, johdonmukaisesti ja kriittisesti katsomuskäsitteitä hyödyntäen.

Varsinainen harjoitus

1. Aloitus

Asetetaan tuolit piiriksi ja keräännytään dialogirinkiin, jossa tutustuminen.

“Kerro nimesi ja yksi katsomustasi kuvaava asia, jonka olet tehnyt tänään.”

2. Pienryhmätyöskentely

Jatketaan tutustumista pienryhmissä: *“Kerro minuutissa, miten päädyit tähän.”*

3. Tiedonhakutehtävä (Liite 1)

Tehtävä toteutetaan pienryhmissä (kussakin ryhmässä osallistujia eri katsomusaineista). Tehtävän kysymykset liittyvät seuraavan dialogiharjoituksen aiheisiin.

Liitettä voi tulostaa jokaiselle joukkueelle oman kappaleen ja leikata paperin “kaislahameeksi”.

Opiskelijat hakevat tehtäviä yksi kysymys kerrallaan. Uuden kysymyksen saa hakea, kun on ensin palauttanut edellisen opettajalle ja opettaja on hyväksynyt vastauksen.

Tehtävässä on leikkimielinen kilpailuasetelma ryhmien kesken. Nopeiten kaikkiin kysymyksiin vastanneet voittavat. Haluttaessa voittajaksi voidaan katsoa se ryhmä, joka on annetussa palauttanut eniten lappuja.

4. Dialogiharjoitukset (Liite 2.)

Pienryhmät puretaan ja asetetaan tuolit siten, että kaksi tuolia on aina vastakkain. Tehdään dialogiharjoituksia “tuolileikin” keinoin: Musiikin soidessa opiskelijat kävelevät tuolien joukossa, kunnes musiikin lakatessa jokainen istuu yhdelle tuolille. Vastapäätä istuu toinen opiskelija, jonka kanssa dialogiharjoitus suoritetaan.

Opettaja määrää, kumpi opiskelijoista (ensiksi vai viimeisenä istunut) saa esittää annettuun väitteeseen oman perustellun mielipiteensä. Tämän jälkeen toinen osapuoli esittää vastakkaisen mielipiteen perusteluineen (riippumatta oikeasta mielipiteestään).

Tavoitteena on **kuunnella** ja argumentoida rauhallisesti, vaikka erilaiset näkemykset saattavatkin nostaa pintaan voimakkaita tunteita. Tässä tehtävässä ei varsinaisesti väitellä vaan ainoastaan kerrotaan oma kanta ja kuunnellaan aktiivisesti toista.

Opiskelijoita kannattaa kannustaa istumaan jokaisella “välisoitolla” eri paria vastapäätä. Opettaja voi valita aikatauluun sopivan määrän väitteitä.

5. Paluu dialogirinkiin

Lyhyemmässä versiossa loppukeskustelu pidetään tässä vaiheessa. Dialogiharjoitusten purkuun on kaksi vaihtoehtoa, joita voi soveltaa ryhmän mukaan.

- 1. Avoin keskustelu dialogirigissä:** Tavoitteena on keskustella aiheista: Miltä tuntui puolustaa vastakkaista näkemystä? Mitä mieltä olet väitteestä?

- Vuorovaikutuksessa ohjaaja moti dialogia esimerkiksi kysymällä avoimia kysymyksiä suljettujen sijaan, käyttämällä myös myös sanatonta viestintää ja pidättäytymällä tekemästä liian pitkälle meneviä tulkintoja opiskelijoiden puheenvuoroista.
  - Ohjaaja rohkaisee mielipiteen esittämiseen: “Olipa kiinnostava mielipide, avaisitko sitä vähän lisää?” “Muistakaa, että erilaisten mielipiteiden esittäminen ei ole ongelmallista.”
  - Ohjaajan tehtävä on antaa tilaa myös niille tunteille, joita harjoitukset ovat tähän mennessä herättäneet: “Miltä tämä sinusta tuntui?” “Miten tämän asian kuuleminen vaikutti sinuun?” “Miksi tämä on sinulle tärkeää?”

2. Anonyymi purkamistapa: Opiskelijat kirjoittavat vastaukset kysymyksiin lapuille, jotka ohjaaja jakaa sekaisin ryhmälle. Jokainen lukee ääneen saamansa lapun. Kuka tahansa voi kommentoida lapussa ilmi tullutta ajatusta.

6. Paluu pienryhmiin (vain pidemmässä versiossa):

Opiskelijat palaavat pienryhmiin pohtimaan, minkälainen olisi koulu, joka parhaalla mahdollisella tavalla ottaisi huomioon erilaiset katsomukset ja identiteetit. Opiskelijat kirjaavat ajatuksensa ylös ja valmistautuvat esittämään ne muille.

7. Dialogirinki ja lopetus

Pienryhmät esittelevät ryhmätyöskentelyn tulokset dialogiringissä. Ohjaaja ja/tai muut opiskelijat esittävät tarkentavia kysymyksiä ja kommentteja.

Jokaiselle annetaan mahdollisuus kertoa lyhyesti, miltä päivän työskentely tuntui, ja mitä voisi viedä tuokiosta mukaansa. Lopuksi ohjaaja kiittää ryhmää ja kertoo, missä ryhmä erityisesti onnistui.

Liite 1: KYSYMYKSET TIEDONHAKUTEHTÄVÄÄ VARTEN

Miten suomalaisissa kouluissa on järjestetty katsomusaineiden opetus? Voiko lukiolainen valita, minkä katsomusaineen opetukseen osallistuu?

Miten eri maissa on suhtauduttu uskonnolliseen pukeutumiseen (esim. Musliminaisten hijabit, sikhimiesten turbaanit, ristikorut) työtehtävissä? Etsikää esimerkkejä Suomesta ja Ranskasta.

Miten Suomessa suhtaudutaan kasvojen peittämiseen julkisella paikalla?

Minkälaisia muutoksia kauppojen pyhäaukioloajoissa on tapahtunut viime vuosina?

Katsokaa uskontokalenterista (www.uskontokalenteri.fi), minkälaisia juhlia ja pyhäpäiviä Lähi-idän uskonnoissa on tässä kuussa.

Mitä tarkoittaa fundamentalismi pyhien tekstien tulkinnassa. Etsikää uutinen, jossa kerrotaan uskonnollisesta fundamentalismista.

Ottakaa selvää, mitä Suomen lainsäädännössä tarkoitetaan uskonrauhan rikkomisella.

Liite 2: VÄITTÄMIÄ DIALOGIHARJOITUSTA VARTEN

Uskonnollisten symbolien käyttäminen julkisella paikalla pitäisi kieltää.

On hyvä, että kouluissa vietetään kristillisiä juhlia, sillä Suomi on kristitty maa.

Jooga tai meditointi eivät kuulu kouluun, sillä niiden harjoittaminen voi olla jonkun katsomuksen vastaista.

Kauppojen aukiolo kristillisinä juhlapyhinä tulee kieltää.

Jokaisen lapsen tulee saada oman katsomuksensa mukaista opetusta. Siksi yhteinen katsomusaine on huono ajatus.

Pyhät tekstit ovat satua, joten niiden sisältöä ei tarvitse tuntea.

Uskontoa pitää voida pilkata vapaasti. Saahan poliitikkojakin kritisoida.

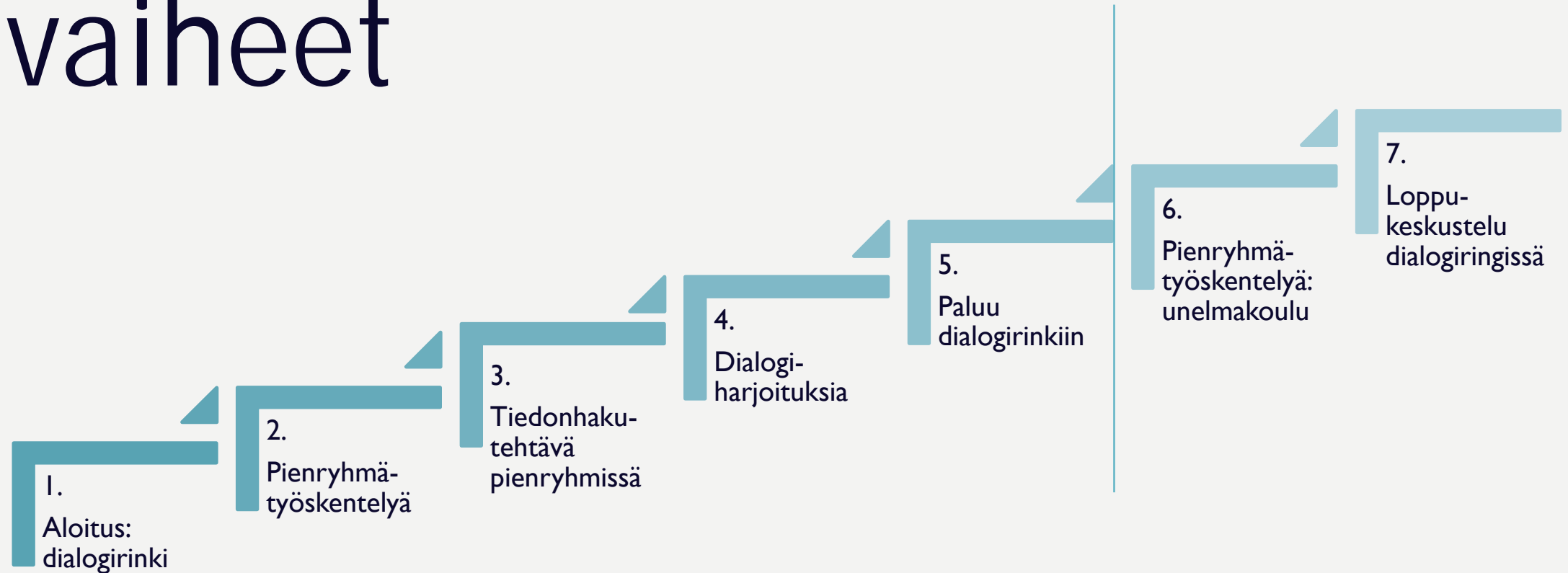
Lapsia ei pitäisi kasvattaa vanhempien uskontoon, vaan nuoren pitäisi saada itse päättää uskonnostaan sitten, kun on siihen valmis.

**PUHETTA
KATSOMUKSISTA**

SANNA RINKINEN & MILLA JURVA

Harjoituksen vaiheet

1. TUTUSTUTUTAAN TOISIIMME!

*KERRO NIMESI JA YKSI SINUN KATSOMUSTASI
KUVAAVA ASIA, JONKA OLET TEHNYT TÄNÄÄN.*

2. JATKETAAN TUTUSTUMISTA PIENRYHMISSÄ

*KERRO
MINUUTISSA,
MITEN
PÄÄDYIT
TÄHÄN.*

Nyt haetaan tietoa ajankohtaisista katsomuskysymyksistä!

- Kukin joukkue hakee tietoa yhdestä kysymyksestä kerrallaan
- Uuden kysymyksen saa hakea, kun ohjaaja on hyväksynyt joukkueen vastauksen edelliseen kysymykseen
- Annetussa ajassa eniten vastauksia kerännyt joukkue voittaa

3. TIEDON- HAKUA PIEN- RYHMISSÄ

4. DIALOGIHARJOITUKSIA PAREITTAIN

- Ota tuoli, jolla istut, ja siirrä se jotakin toista tuolia vastapäätä
- Seuraavilla dioilla esitetään kiistanalaisia väittämiä. Toinen parista esittää rauhallisesti argumentoiden **oman perustellun mielipiteensä** väitteestä. Aikaa on 30 sekuntia
  - Toisen osapuolen tehtävänä on hiljaa, silmiin katsoen **kuunnella**, mitä toisella on sanottavanaan
- Tämän jälkeen toinen esittää rauhallisesti argumentoiden **vastakkaisen kannan perusteluineen, vaikka ei oikeasti näin ajattelisikaan**
  - Jälleen toinen osapuoli **kuuntelee**

*”USKONNOLLISTEN
SYMBOLIEN KÄYTTÄMINEN
JULKISILLA PAIKOILLA PITÄISI
KIELTÄÄ.”*

*”ON HYVÄ, ETTÄ KOULULLA
VIETETÄÄN KRISTILLISIÄ
JUHLIA, SILLÄ SUOMI ON
KRISTITTY MAA.”*

*”JOOGA TAI MEDITAATIO EIVÄT
SOVI KOULUUN, SILLÄ NIIDEN
HARJOITTAMINEN VOI OLLA
JONKUN KATSOMUKSEN
VASTAISTA.”*

*”KAUPPOJEN AUKIOLO
KRISTILLISINÄ JUHLAPYHINÄ
ON KIELLETTÄVÄ.”*

*”JOKAISEN LAPSEN TULEE SAADA
OMAN KATSOMUKSENSA
MUKAISTA OPETUSTA. SIKSI
YHTEINEN KATSOMUSOPETUS
ON HUONO AJATUS.”*

*”PYHÄT TEKSTIT OVAT SATUA,
JOTEN NIIDEN SISÄLTÖÄ EI
TARVITSE TUNTEA.”*

*”USKONTOJA PITÄÄ VOIDA
PILKATA VAPAASTI. SAAHAN
POLIITIKKOJAKIN KRITISOIDA.”*

*”LAPSIA EI PIDÄ KASVATTA
VANHEMPIEN USKONTOON, VAAN
NUOREN PITÄISI ITSE SAADA
PÄÄTTÄÄ KATSOMUKSESTAAN
SITTEEN, KUN ON VALMIS.”*

5. PALUU DIALOGIRINKIIN

- *MILTÄ TUNTUI PUOLUSTAA MIELIPIDETTÄ, JOKA EI OLE OMASI?*
- *MITEN VOISIT VIELÄ KEHITTÄÄ OMIA DIALOGITAITOJASI?*

- Kuvitelkaa nyt koulu, joka ottaa huomioon erilaiset katsomukset ja identiteetit.
  - Miten nämä asiat on kuvittelemassanne koulussa huomioitu?
  - Miten koulussa on järjestetty esimerkiksi juhlaperinteet, katsomusopetus ja jokaisen mahdollisuus elää oman katsomuksen mukaista elämää?
- Kirjatkaa ajatuksenne ylös ja valmistautukaa esittelemään ajatuksenne muille.

6.

PIENRYHMÄ- TYÖSKENTELYÄ

7. LOPPU- KESKUSTELU

- *MIKÄ TÄSSÄ TUOKIOSSA OLI PARASTA? ENTÄ VAIKEINTA?*
- *MITÄ VOISIT VIEDÄ TÄSTÄ PÄIVÄSTÄ MUKAASI?*
- *MITEN KOULU VOISI EDISTÄÄ OPISKELIJOIDEN VALMIUKSIA KÄYDÄ KATSOMUSDIALOGIA?*